

WILLIAM N. BROWN
CUM M-AM
ÎNDRĂGOSTIT DE
CHINA

Traducere din limba engleză de Gabriel Stoian

Prefață

„O călătorie de 1 000 de mile începe cu primul pas.”

Lao Tzi, secolul VI î.H.

„Dar dacă primul pas e în direcția greșită?”

Bill Brown, 1994

„Tibetul sau moartea!” Aceasta era mantra noastră zilnică în cursul primei jumătăți a călătoriei noastre de 40 000 de kilometri prin China în 1994 – înainte de apariția trenurilor de mare viteză, a autostrăzilor și a mașinilor rapide. Vreme de șase săptămâni am mers șerpuit printre munți nesfârșiți și ne-am târât prin noroaiele Mongoliei Interioare. Am supraviețuit celor două capcane de nisip mișcător ale bandiților din Deșertul Gobi și am parcurs jumătate din cea mai înaltă șosea din lume...

M-am întrebat dacă acea călătorie nebunească merita făcută. Când scrisesem articole despre schimbările din China, unii străini – și chiar câțiva chinezi – mă contraziseseră: „Doar coasta Chinei s-a schimbat, nu și partea interioară.”

De aceea, am hotărât să văd cu ochii mei care era situația reală. Ne-am cumpărat o furgonetă pentru 15 pasageri și i-am adăugat un pat, o masă și rafturi de cărți pentru școlarizarea băieților. Am analizat hărți și am citit articole pe site-ul National Geographic și am pus la punct o călătorie de 40 000 de kilometri cu mașina în susul coastei, spre Mongolia, spre vest prin Deșertul Gobi și Tibet și înapoi până la Xiamen, din sud, prin Yunnan, Guangxi, Insula Hainan și Guangdong.

Vreme de șase săptămâni am călătorit fără opreliști prin China – suferind doar din pricina bandiților din Deșertul Gobi. Polițiștii din toate provinciile s-au arătat prietenoși și săritori. Până și soldații s-au dovedit înțelegători când nu am zărit semnul căzut cu „Accesul interzis!” și ne-am ridicat cortul pe terenul unei baze militare. În timp ce făceam focul pentru cină, ne-au și înconjurat șase soldați, dar, cu politețea tipic chineză, ofițerul lor ne-a spus: „Ne pare rău, dar ne-ar ajuta mult dacă v-ați instala tabăra în altă parte.” Ne-a zâmbit și a adăugat: „Putem face o fotografie cu fiii voștri? Sunt foarte simpatici.”

După șase săptămâni în care am întâmpinat obstacole unul după altul, a trebuit să ne oprim o zi în Tibet. Firește că Shannon și Matthew nu erau îngrijorați. Cu o certitudine care s-a evaporat doar când au devenit adolescenți, și-au dat seama că tatăl lor nu putea da greș. Mama era mai puțin încredințată de asta. Când Susan Marie și-a stors punga cu oxigen, ca un scoțian care cântă la un cimpoi înfundat, m-am întrebat dacă de data aceea nu împinsesem lucrurile mai departe decât putea îndura familia mea, chiar dacă cei șase ani de trai în China ne căliseră.

Aerul rarefiat îmi provocase o durere de cap sfredelitoare. Am tras pe dreapta, în fața unui avanpost militar, permafrostul scrâșnind ca floricelele sub pneurile Toyotei noastre. I-am ignorat pe soldații care se holbau la noi și mi-am lăsat capul, care pulsa, pe volan. Cum naiba nimerisem pe Platoul tibetan, când scopul pe care mi-l propusesem în copilărie era să ajung în Australia?

Toate generalizările despre China sunt false – inclusiv aceasta.

Această carte vorbește despre felul în care am pornit spre Australia și am ajuns în China, unde am trăit aventuros vreme de trei decenii și am asistat la schimbări fără precedent. Într-o mică măsură, și noi am participat la toate aceste transformări.

„Am cunoscut doar două categorii de oameni care pot afirma cu siguranță că înțeleg China. Aceștia sunt reporterii sau globe-trotteri.”

Dr. Arthur H. Smith, în Gamewell, 1919

Orbul pipăie elefantul (xiāzi-mōxiàng 瞎子摸象). China nu poate fi descrisă nicicum – pentru că este deopotrivă neînchipuit de veche și irezistibil de tânără și vastă. Descrierea pe hârtie a unei națiuni atât de caleidoscopice se aseamănă cu antica poveste chineză despre orbii care au încercat să descrie un elefant. Unul i-a pipăit un picior și a spus că era ca un copac. Altul i-a pipăit trompa și a spus că era ca un șarpe. Al treilea i-a pipăit o ureche și a spus că era vorba de o frunză de palmier¹. Chiar după trei decenii petrecute în China, încă mă simt ca orbul care a prins între degete vârful colților, deși am condus aproape 200 000 de kilometri prin țară, i-am studiat limba și istoria, am scris peste zece cărți despre ea și i-am vizitat orașele.

După prima lună petrecută de noi în China, am primit scrisori de la membri ai familiei și prieteni care ne întrebau despre viața de aici – și de ce renunțaserăm la o afacere bună ca să învățăm chineză. De aceea, în octombrie 1988, am trimis un buletin de știri cu titlul „Off the Wall”², pentru a descrie viața în China. Prima ediție a fost aproape și ultima.

A doua zi după ce am transmis prima postare „Off the Wall”, alimentatorul computerului meu s-a ars din cauză că, în decurs de o oră, alimentarea cu energie electrică a scăzut la 100 de volți, după care a sărit la 280 de volți. Am „prăjit” astfel mai multe electronice decât legume.

Tocmai îi trimiseseam un e-mail unui prieten din America, prin care îl rugam să îmi trimită un alt alimentator, când am primit un telefon-surpriză din Hong Kong. Chuck Saunders (în casa căruia eu și Sue ne cunoscuserăm) mi-a spus: „Vin mâine în vizită. Ai nevoie de ceva?” Prietenii chinezi spun „Yuánfèn” („soartă”).

¹ Există și o poezie cu titlul *The Blind Men and the Elephant*, scrisă de poetul american John Godfrey Saxe (1816–1887), care preia subiectul (n. tr.).

² Expresia *off the wall* are foarte multe înțelesuri: „uimitor, șocant, fără convenții, excentric, nebun(ie), demență, imprezvizibilitate” (n. tr.).

Și am scris „Off the Wall” până în ziua de azi – dar nu m-am gândit nicio dată să salvez copii pentru mine. Din fericire, prietenii și membrii familiei au salvat fiecare postare. Când au aflat de proiectul acestei cărți, mi-au trimis prin e-mail mii de pagini din ce scrisesem, precum și scrisori personale, articole publicate de mine în reviste, ziare, dar și fotografii vechi.

Această carte surprinde povestea celor 29 de ani petrecuți de familia mea în China, ani care coincid cu cele mai spectaculoase transformări din decursul istoriei Chinei.

Primele luni pe care le-am petrecut în Xiamen ne-au adus atâtea frustrări, încât ni s-au părut aproape amuzante. A fost ca într-un reality show de supraviețuire, doar că nu puteam vota pentru a-i elimina pe cei răi. Nici nu era de mirare că puțini străini rezistau acolo mai mult de un an. În 2004, UNESCO a onorat orașul Xiamen drept unul dintre cele mai locuibile din lume, însă, în 1988, viața din „Satul de vacanță” de la Universitatea Xiamen (XMU) semăna mai curând cu una dintr-un camping sărăcăcios decât cu o adevărată vacanță. Însă, ca orice camping, a reprezentat un curs intensiv de supraviețuire, învățându-ne o serie de lucruri despre cultura chineză, pe care le folosim și în prezent. Și, din fericire, chiar chinezii pe care i-am simțit la început ostili ne-au devenit prieteni – aproape membri de familie.

Pe lângă faptul că am călătorit cu mașina prin China pentru a vedea cu ochii noștri schimbările, am explorat și istoria bogată a țării – asta grație lui Xi Jinping. În noiembrie 2001, pe când era guvernator al provinciei Fujian, în timpul unei cine cu mine și Sue la Fuzhou, capitala provinciei, Xi Jinping mi-a spus: „Ați scris despre Xiamen, a doua casă a dumneavoastră. De ce nu scrieți și despre Quanzhou, cea de-a treia casă a dumneavoastră?”

Cât am făcut cercetări despre Quanzhou, am aflat că de aici pornise Drumul Maritim al Mătăsi, fiind cel mai mare port din lumea medievală, care rivaliza cu cel din Alexandria, Egipt. După ce am publicat *Mystic Quanzhou*, am continuat să studiez istoria și cultura chineză și am scris vreo zece cărți despre Fujian. Totodată am fost moderator pentru peste 400 de episoade TV despre istoria și cultura chineză și am contribuit la realizarea unui proiect de

film despre Koxinga, un erou local, proiect realizat de National Geographic. Așa am aflat multe nu doar despre China, ci și despre propria patrie și am învățat să apreciez unicitatea ambelor națiuni. Se prea poate ca, din punct de vedere politic, Statele Unite și China să se afle uneori la antipodi, însă oamenii pe care am ajuns să îi cunosc, fie menajere ori milionari, au aceleași speranțe și visuri și noi am fost binecuvântați să vedem o parte dintre aceste visuri dând roade (cum este cazul menajerei care chiar a devenit milionară!).

Viața în China a fost o adevărată aventură. Sperăm să vă bucurați de ea la fel de mult ca și noi.

Dr. William H. Brown

Ocolind Australia

14 iunie 1988

Dragii noștri Mitch și Janet,

E greu de crezut că peste trei luni vom ajunge în sfârșit în China! Vreme de șapte ani am susținut că afacerea noastră era doar temporară, pentru a plăti facturile pentru școlarizare și a economisi bani ca să studiem în China. Iar acum, grație faptului că veți cumpăra afacerea, putem în cele din urmă să pornim în lunga călătorie spre China (literal vorbind, pentru că, după avionul până la Hong Kong, vom călători încă 18 ore cu vaporul de-a lungul coastei). Unii oameni continuă să creadă că sunt puțin nebun să renunț la o afacere prosperă ca să studiez chineza în China, atât de mult mi-a pătruns țara asta în sânge.

Înainte ca Forțele Aeriene să mă trimită în Taiwan în 1976, nu am manifestat niciun interes față de China sau Asia. Inima mă îndrepta spre Australia. Când am aplicat pentru emigrare, ambasada Australiei mi-a comunicat că eram cât se putea de bine-venit, dar că trebuia să fac o nouă cerere peste zece ani, deoarece vârsta minimă era de 18 ani, iar eu aveam doar opt. Însă cei de la ambasadă au mai îndulcit puțin lucrurile trimițându-mi o cutie cu cărți pentru copii despre Australia. Încă țin minte un poem:

„Acum ai văzut în aceste pagini păsări și animale din vremuri apuse
Și poți desena un cangur, un wombat și chiar o lebădă neagră.”

Nu am ajuns în Australia, dar și pe lacul Lotus al Universității Xiamen (XMU) sunt lebede negre.

Încă sufeream din cauza respingerii din partea Australiei când am citit despre activitatea de educație pentru africanii săraci. Am vrut să devin un Părinte marianist¹, după care am descoperit că nu eram catolic, ceea ce însemna că eram protestant prin naștere.

Nu aveam habar împotriva cui protestau protestanții, de aceea am petrecut câteva ore cu doi preoți catolici din Irlanda și Spania, părintele Patrick J. O'Reilly și părintele Carlos. Părintele Patrick, fumător de trabuc și băutor de whisky, a glumit în câteva rânduri: „William, te voi converti, păgânule!” Nu m-a convertit niciunul dintre ei, dar mi-au influențat hotărârea de a-i ajuta pe fermierii săraci din America Centrală.

Având în minte Nicaragua și Guatemala, în liceu am participat la diferite activități sociale și am devenit membru al FFA (Future Farmers of America) vreme de patru ani. Am studiat despre creșterea animalelor, horticultură și silvicultură. Echipa pe care am condus-o a câștigat campionatul din statul Florida în 1973, iar eu și membrii ei am participat la banchetul de decernare organizat de guvernatorul Floridei. Am stat alături de Miss Pădure și de Miss Univers, care era din Filipine – însă nu mă interesa Asia. Eu voiam să ajung în America Centrală.

Și am ajuns nu în Australia, Africa sau America Centrală, ci în China. Yuánfèn² (soartă) – ori cineva de Sus are un simț cosmic al umorului.

Un ocol de 14 ani spre China. Într-o zi călduroasă de aprilie din anul 1974, cu trei luni înainte de absolvirea liceului, am văzut un afiș despre Insulele Seychelles care a deturnat planurile mele de a ajunge în America Centrală și m-a atras spre un ocol de 14 ani spre China continentală. Afișul era postat în mallul local, între reclame pentru carne tocată de vită de la Winn Dixie și oferte săptămânale de la drogheria Eckerd. În mod curios, am pătruns cu dezinvoltură în biroul de recrutări al Forțelor Aeriene. Trei ore mai târziu, când am plecat de acolo clătînându-mă pe picioare, eram mai puțin dezinvolt.

¹ Congregația Părinților marianiști ai Imaculatei Concepții a Sfintei Fecioare Maria este o congregație religioasă catolică masculină, fondată în 1673, în Polonia, de către preafericitul Stanisław Papczyński (n. tr.).

² Acesta este alfabetul fonetic chinez, care are patru tonalități, notate cu –, ' , ^ și ` . În acest cuvânt, ' și ` reprezintă a doua și a patra tonalitate (n. a.).

Sergentul isteț m-a măsurat de dincolo de biroul cenușiu din metal, acoperit cu sticlă – pe el nu se aflau fotografii de familie, recipiente pentru pixuri sau blocnotesuri. Pe suprafața aceluși birou nu îndrăznise să se așeze nici măcar praful din Bartow, cu o populație de 15 000 de locuitori și capitala mondială a producției de fosfați, astfel că ea scliffea ca și ghetele lui lustruite perfect, pe podeaua curată.

Purta un costum albastru și era destul de abil ca să nu descurajeze un tânăr de 18 ani, aflat în preajma absolvirii liceului. A ridicat o sprânceană și mi-a spus:

— La noi nu e ca în armată, să știi.

A făcut semn din cap în direcția rivalului său, recrutorul armatei, aflat în sala alăturată.

— Armata îți vâra o oglindă sub nas și, dacă se aburește, ești angajat. Dar asta nu se întâmplă în Forțele Aeriene ale Statelor Unite.

A făcut o pauză și a adăugat:

— Nu, domnule. Noi respingem mai toți candidații.

— Păi, nu eram chiar...

— Dar văd ceva special la tine, fiule, m-a întrerupt „vânătorul” de viitori piloți.

Spatele m-a trădat, îndreptându-se fără voința mea, dar el a venit cu un argument puternic:

— Forțele Aeriene ale Statelor Unite nu oferă slujbe, fiule, ci aventură!

A împins spre mine albumul foto în care apăreau piloți înalți, în uniforme albastre, pășind mândri prin sate din Bavaria și de-a lungul unor plaje din Africa, odihnindu-se în dormitoare de cărămidă, acoperite cu iederă pe afară, sau zburând în avioane cu reacție până în stratosferă. Unii ajunseseră chiar în spațiu – și erau plătiți pentru asta! Forțele Aeriene nu reprezentau o slujbă, ci patru ani de libertate într-un loc exclusivist de cazare, finanțat de Departamentul Apărării, care avea buzunarele adânci – și totul doar în schimbul unei semnături. Eram gata să pun și degetul, dar el a preferat cerneala.

În mâna lui a apărut un pix negru cu inscripția guvernului SUA pe el și, cu o simplă semnătură, am tăiat orice legătură cu viața mea de până atunci. Am

semnat pentru a vedea lumea. Iar acel Mefistofel în uniformă albastră m-a condamnat să ajung la Baza MacDill a Forțelor Aeriene din Tampa, aflată la 74 de kilometri de căminul meu.

Formularul de vis al Forțelor Aeriene. Baza MacDill a Forțelor Aeriene este diabolic de aproape de Bartow, astfel că anticipam că voi merge acasă în fiecare weekend. Eram un războinic în cursul săptămânii, dar în weekend eram băiețelul mamei. Desigur, eram fericit să-mi văd prietenii și familia, dar chiar la fiecare sfârșit de săptămână? Și, în fiecare weekend, mama mă ținea la curent cu ceea ce se întâmpla acasă.

— Fiule, infrafracționalitatea e mai mare ca niciodată, spunea ea. Droguri și cubanezi. Nu există slujbe, oamenii mor pe capete de cancer din cauza mine-lor de fosfat radioactive, care au distrus pânza freatică, iar dolinele înghit șosele și case întregi...

Și încheia cu:

— Fiule, după Forțele Aeriene, te muți înapoi la Bartow, nu-i așa? Aici ți-e casa, știi asta.

Da, știam. Și, cu toate că iubeam micul „oraș al stejarilor și azaleelor”, am luat un pix și Formularul 392 al Forțelor Aeriene, supranumit și „Formularul Viselor”.

Acest formular le permitea piloților să își exprime preferințele în ceea ce privea repartizarea, rațiunea fiind că un pilot fericit era unul productiv. Noi completam formularul precum lista de dorințe către Moș Crăciun, câteodată depunând chiar și 2–3 pe lună. Cei mai mulți piloți se rugau să fie trimiși în Taiwan, dar eu am ales Thule, în Groenlanda, „Vârful Lumii”, deoarece doar cine fuge de Interpol ar dori să fie repartizat la un post aflat la 1 207 kilometri din nordul Cercului Polar. Eram încredințat că voi pleca acolo cu următorul avion – sau cu sania trasă de câini. Doream cu disperare să văd lumea, chiar dacă era vorba doar de acea bucată de gheață pe care Leif Eriksson¹ o prezentase drept Groenlanda („pământul verde”), aceasta devenind prima escrocherie imobiliară din lume.

¹ Leif Eriksson (970–1020), fiul lui Erik cel Roșu, primul european care a pus piciorul în Groenlanda. Leif a descoperit America cu aproape 500 de ani înaintea lui Columb (n. tr.).